

"O makama ve o makamın cüz'î bir nümunesine veya bir gölgesine girenler, kendilerini o makamla has münasebettar meşhur zatlar zannediyorlar. Kendini Hızır telâkki eder veya Mehdî itikad eder veya Kutb-u Âzam tahayyül eder..." İzah eder misiniz?

"Makamât-ı evliyadan bazı makamlarda Mehdî vazifesinin hususiyeti bulunduğu ve Kutb-u Âzama has bir nisbeti görüldüğü ve Hazret-i Hızır'ın bir münasebet-i hassası olduğu gibi, bazı meşâhirle münasebettar bazı makamat var. Hattâ o makamlara *Makam-ı Hızır, Makam-ı Üveys, Makam-ı Mehdiyât* tabir edilir."

"İşte bu sırra binaen, o makama ve o makamın cüz'î bir nümunesine veya bir gölgesine girenler, kendilerini o makamla has münasebettar meşhur zatlar zannediyorlar. Kendini Hızır telâkki eder veya Mehdî itikad eder veya Kutb-u Âzam tahayyül eder. Eğer hubb-u caha talip enâniyeti yoksa, o halde mahkûm olmaz. Onun haddinden fazla dâvâları şatahat sayılır; onunla belki mes'ul olmaz. Eğer enâniyeti perde ardında hubb-u caha müteveccih ise, o zat enâniyete mağlûp olup, şükrü bırakıp fahre girse, fahirden git gide gurura sukut eder. Ya divanelik derecesine sukut eder veyahut tarik-i haktan sapar. Çünkü, büyük evliyayı kendi gibi telâkki eder, haklarındaki hüsn-ü zannı kırılır. Zira, nefis ne kadar mağrur da olsa, kendisi, kendi kusurunu derk eder. O büyükleri de kendine kıyas edip kusurlu tevehhüm eder. Hattâ, enbiyalar hakkında da hürmeti noksanlaşır."⁽¹⁾

Kâinatta her şeye hak ettiği kıymetin verilmesi gerekir. Büyük, küçük olamaz; küçük de büyüğün yerini dolduramaz. Bu yüzden büyük büyüklüğü ile küçük de küçüklüğü ile kıymetlidir. Allah'ın eşyaya verdiği kıymeti ve takdiri aynı ile kabul etmek gerekir.

Damla denize işaret edebilir, ama ben de "denizim" diyemez. Bir asker askerlik münasebeti ile "*ben ordunun bir mensubuyum*" diyebilir, ama asla "*ben orduyum*" diyemez. Ordunun yapabileceği bir şeyi nefere dayandırmak ne kadar yanlış ise, nefere ait âdi bir sıfatı orduya nisbet etmek de o kadar hakikati ters yüz etmektir.

Bir damla su, güneşin aksini üstünde gösterebilir, ama asla "*güneşin o hakiki sıfatı bende de var*" diyemez. Bu yüzden damlada görünen zayıf bir yansımaya bakarak;

“güneş bütün haşmet ve azameti ile buradadır” demek, tam bir hatadır. Aynı şekilde Allah’ın azamet ve haşmetini âdi bir şekilde aramak, göremeyince de inkâra sapmak tam bir zulümdür.

İnsanları zulme ve yalana götüren, bu muvazenenin nazara alınmamasıdır. Mesela bazı dalkavuklar krala; "*Sen şöyle aslansın böyle kaplansın, cihanın tek muktedir liderisin*" deyip, onu olduğundan daha fazla gösterirler. Kral da onların o takdirine ayak uydurmak için ya zulme girer ya da sun’î bir gösterişe sapar. Hâlbuki kralın hakiki dostu ona hakiki vaziyetini anlatır, o da vaziyetini ona göre şekillendirir, zulme ve yalancı vaziyetlere düşmekten kurtulur. **Fir’avun’un ilahlık iddiasında dalkavuk veziri Hâman’ın yalan ve tezviratının rolü çok büyüktür.**

Bazı ehliyetsiz ve liyakatsız salıklar, kendi cüz’î makamlarını büyük evliyaların küllî makamı ile karıştırdığı için, kendinde bulunan pest ve âdi halleri o büyük zatlarda da hayal etmeye başlıyorlar. Bu karıştırmaktan dolayı o büyük zatlara olan hürmet ve ta’zim azalıyor ve onlardan da pest ve âdi hallerin çıkabileceğine inanmaya başlıyorlar. Hatta bir noktadan sonra onların büyük makamlarını da inkâr edebiliyorlar. O büyük zatlarda at kişnemesi mesabesinde olan âdi/basit halleri ve sıradan sözleri onlara yakıştırıyor.

Mesela basit bir adam, -hâşâ- İmam-ı Rabbanî gibi âli bir zâtı kendi gibi basit görse, kendinden sâdir olan basit şeyleri ona vermekte bir beis görmez. Yani bir nevi at kişnemesi kıvamında olan basit şeyleri ona kolayca isnad edebilir.

Büyük evliyaların bazı hallerinin ve sıfatlarının sıradan bir evliyada da bulunması o evliyayı büyük evliya yapmaz. Onbaşı olan bir askerde de, komutanlığın cüz’î bir sıfatı ve mânası vardır, lakin "*Ben de paşa gibi bir komutanım.*" diyemez, dese zulüm ve haksızlık etmiş olur.

Cüz’î numune ve gölge, onbaşıda bulunan komutanlığın bazı vasıfları ve hususiyetleridir. Mesela onbaşı, on askeri sevk ve idare ederken, binbaşı bin askeri sevk ve idare eder. Sevk ve idare etme noktasında onbaşı ile binbaşı arasında müşterek noktalar vardır. Hata olan husus ise, bu müşterek noktalardan hareketle onbaşının binbaşı tavrını takinmasıdır.

(1) bk. [Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup, Dokuzuncu Kısım.](#)